

PRESENTACIÓ

Història de l'educació social en la segona
meitat del segle xx: polítiques, institucions,
entitats i educadors

*History of social education in the second half of
the 20th century: policies, institutions, entities
and educators*

Joan Josep Matas Pastor
jmatas@cesag.org
CESAG - UP Comillas (Espanya)

Lluís Ballester Brage
lluis.ballester@uib.es
Universitat de les Illes Balears (Espanya)

Són pocs els monogràfics de la revista dedicats a la història de l'educació social. Només dos tenen a veure amb aquesta disciplina. En primer lloc, el del número 18 (juliol-desembre de 2011), centrat en l'educació durant la transició a la democràcia. I, sobretot, el del número 20 (juliol-desembre de 2012), enfocat a l'anàlisi dels models europeus d'acollida a les infàncies i adolescències durant el segle xx. Com molt bé assenyalava Jordi Planella, coordinador del monogràfic citat, la història de l'educació social era un tema pendent, i segueix sent-ho dotze anys després.

Per tot plegat, consideram necessària i del tot adient la presència de l'educació social en un monogràfic que cronològicament se situa durant la segona meitat del segle XX, precisament en uns anys de molts de canvis socials, polítics, econòmics i culturals, que configuraren l'educació social als nivells professional i acadèmic.

De fet, després de la Segona Guerra Mundial es consolidà a Europa l'anomenat estat del benestar. Les polítiques socials de la majoria d'Estats europeus incrementen els seus pressuposts, solidifiquen l'esquelet institucional, i els continguts efectius de les dites polítiques es converteixen en un dret inalienable per a qualsevol ciutadà. A partir dels anys seixanta, setanta i vuitanta del segle passat, l'Estat social de dret era ja una realitat a la gran majoria d'Estats d'Europa. En especial als integrats a la Unió Europea, aquest tipus d'Estat donava resposta, no sempre de manera suficient, a tots aquells col·lectius que quedaren al marge del desenvolupisme econòmic.

Els nous moviments socials dels anys seixanta com el feminisme, l'ecologisme i el pacifisme, entre d'altres, propiciaren un nou escenari en l'educació social i les polítiques socials. De fet, començaren a aflorar col·lectius tradicionalment invisibles que influïren decisivament en les institucions públiques i en el disseny i l'aplicació de les polítiques socials.

En el cas de l'Estat espanyol, tradicionalment els serveis socials sectorials (per a les persones amb discapacitat o les persones grans, entre d'altres) havien estat en mans d'institucions privades. Ara bé, a partir dels anys vuitanta del segle XX, amb la reforma democràtica, s'anirà configurant un important sistema de benestar, desenvolupant el marc normatiu i competencial, així com un sistema de finançament i d'oferta professionalitzada, en el marc de l'Estat que es crea amb la Constitució de 1978. Aquesta etapa democràtica es desenvoluparà després d'un llarg període de tensions i d'enorme transformació social i econòmica en el context polític de la dictadura. Les millores econòmiques i les polítiques socials foren instrumentalitzades i esdevingueren eines propagandístiques estratègiques per a la supervivència del règim franquista. Ara bé, els canvis a Europa i les profundes transformacions socials a la societat espanyola i a l'Estat acabaren fent créixer la llavor del canvi democràtic i el desenvolupament de polítiques socials basades en el reconeixement de drets.

El desenvolupament de l'Estat de les autonomies permeté consolidar unes polítiques socials estructurals i permanents basades en el reconeixement de drets socials, procés de canvi que el tercer sector social i la resta d'organitzacions de la societat civil reclamaven i que acompanyen fins ara mateix.

Així doncs, els fonaments de l'educació social a l'Estat espanyol, sobretot a partir de la transició democràtica, són analitzats pel professor José Antonio Caride. L'article aborda el procés de construcció històrica de l'educació social a través de la formació i la recerca desenvolupada des de l'àmbit universitari en relació amb l'associacionisme professional.

La configuració de l'associacionisme familiar de la discapacitat a l'Estat espanyol durant el tardofranquisme i els inicis de la transició política són l'objecte d'estudi de la professora Emilia Martos. Ens analitza l'enorme importància de la vertebració del moviment familiar per a la posada en marxa de serveis educatius i laborals per a persones amb discapacitat, com també per a l'assoliment i el reconeixement dels drets del col·lectiu.

Ja en l'àmbit autonòmic podem situar els articles dels professors Javier Bascuñán, Lluís Ballester i Joan Matas. En el primer cas, l'autor analitza els canvis que es produïren en la formació professional dels treballadors socioeducatius des del tardofranquisme fins al final de la transició política a València. Aquests canvis es vinculen a noves formes de gestió democràtica per part de les institucions polítiques i les entitats socials.

Pel que fa a les Illes Balears, el professor Lluís Ballester al seu article estableix el marc social de la configuració de l'educació social, així com de les transformacions que al llarg dels anys de democràcia ajuden a explicar els contextos i processos actuals en els quals s'implica i dels quals és protagonista l'educació social a Espanya, amb apunts singulars en relació amb les Illes Balears.

D'altra banda, el professor Joan Matas centra el seu article en una anàlisi de l'acció social de l'Església de Mallorca durant la segona meitat del segle xx. Aquesta es caracteritza per una doble dinàmica: per una banda, la creació d'associacions i entitats per fer front a un problema social molt concret que no era resolt per les administracions públiques, és a dir, l'Església desenvolupa un rol de suplència. I, per altra banda, l'Església catòlica de Mallorca engegà organismes i entitats de coordinació de tota l'acció social desenvolupada.

Finalment, Carlos Sánchez-Valverde aborda l'anàlisi de les Escoles Professionals Nostra Senyora de l'Esperança del Tribunal Tutelar de Menors de Barcelona (1946-1983). A partir d'aquest estudi de cas, podem observar els canvis que es produïren al si de les entitats de menors durant la segona meitat del segle xx.